

Asia: VN/15007/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kelan lausunto hallituksen esitykseksi eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Kelan lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta.

Esityksen vahvuudet

Esityksen tavoitteena on helpottaa asianmukaisesti diagnosoitua keliakiaa sairastavien pienituloisten henkilöiden, jotka eivät ikänsä vuoksi voi saada alle 16-vuotiaan vammaistukea, taloudellista tilannetta huomioimalla 16 vuotta täyttäneille perustoimeentulotuesta gluteenittomien tuotteiden käyttämisestä aiheutuvia lisäkustannuksia 25 euron edestä kuukaudessa. Kelan näkemyksen mukaan esityksessä asetettu tavoite toteutuisi ehdotuksen myötä.

Esityksessä ehdotetaan, että keliakiasta aiheutuvia ylimääräisiä ravintomenoja huomioitaisiin perustoimeentulotuen muina perusmenoina 25 eurolla kuukaudessa. Esityksen mukaan huomioiminen koskisi 16 vuotta täyttäneitä henkilöitä eli heitä, joilla ei ole mahdollista saada keliakian ja siitä aiheutuvan gluteenittoman ruokavalion noudattamisen perusteella alle 16-vuotiaan vammaistukea. Alle 16-vuotiaan vammaistuen myöntämisen yhteydessä keliakia otetaan huomioon. Kelan ratkaisukäytännön tueksi kirjoitettiin toimeenpano-ohjeisiin on alle 16-vuotiaan vammaistuen osalta kirjoitettu sairausryhmäkohtaisia esimerkkejä, joista keliakia on yksi. Tällä hetkellä, jos lapsella on todettu keliakia tai ihokeliakia ja lapsi noudattaa gluteenitonta ruokavaliota,

Kela on hakemuksesta myöntänyt perusvammainen. Kela toteaa, että keliakian huomioiminen alle 16-vuotiaan vammaistuessa perustuu hallituksen esityksessä 50/2015 vp ja siihen liittyvässä valiokunnan mietinnössä StVM 4/2015 vp esille tuotuihin näkemyksiin. Alle 16-vuotiaan vammaistuella korvataan jo sitä keliakiasta aiheutuvaa taloudellista räsitusta, jota perustoimeentulotuessa olisi tarkoitus korvata ehdotetulla 25 eurolla. Näin ollen Kela pitää esityksessä asetettua ikärajaa tarkoituksenmukaisena, jotta voidaan varmistaa, ettei henkilö voi saada keliakian perusteella vammaistukea ja perustoimeentulotukea samanaikaisesti.

Esityksessä todetaan, että suunnitteilla on lakimuutos, jonka mukaan perusvammainen tuki voitaisiin myöntää myös 16-17-vuotiaille keliakian perusteella. Muutos on suunniteltu toteutettavan vasta vuoden 2024 jälkeen annettavalla lainmuutosesityksellä ja on toimeenpantavissa tarvittavien järjestelmämuutosten vuoksi aikaisintaan vuodesta 2027 lukien. Esityksen mukaan vammaistuen muuttamisen lainmuutoksen yhteydessä tulisi huolehtia toimeentulotuesta annetun lain uudelleen muuttamisesta siten, että ikäraajat vastaisivat tältä osin toisiaan myös tulevaisuudessa. Kela pitää hyvänä, että esityksessä on otettu huomioon myös tiedossa olevat tulevat lainmuutokset ja niiden myötä mahdollisesti syntyvät muutostarpeet.

Esityksen säännöskohtaisten perustelujen mukaan ylimääräisiä ravintomenoja voitaisiin huomioida vain sellaisen henkilön osalta, jolla keliakia on asianmukaisesti diagnosoitu. Ylimääräisten ravintomenojen huomioiminen edellyttäisi lisäksi, että henkilö hakee näihin menoihin toimeentulotukea eikä menoja otettaisi huomioon takautuvasti. Kelan näkemyksen mukaan esityksessä asetetut edellytykset ylimääräisten ravintomenojen huomioimiselle ovat perusteltuja.

Esityksen kehittämiskohteet

Kela toteaa, että alle 16-vuotiaan vammaistuen maksaminen päättyy sen kuukauden lopussa, kun lapsi täyttää 16 vuotta. Tästä syystä Kela ehdottaa säännöskohtaisia perusteluita tarkennettavaksi siten, että perustoimeentulotukea keliakiasta aiheutuviin ylimääräisiin ravintomeluihin voidaan myöntää vasta seuraavasta kuukaudesta alkaen.

Esityksen mukaan keliakiasta aiheutuvia ylimääräisiä ravintomenoja otettaisiin huomioon 25 euron edestä kuukaudessa. Ehdotettu euromäärä ei olisi sidottu indeksiin. Kela esittää, että euromäärä sidottaisiin kansaneläkeindeksiin, koska se auttaisi varmistamaan, että korvauksen määrä pysyisi riittävänä, vaikka elinkustannukset nousisivat. Tämä vähentäisi myös tarvetta korottaa euromäärää myöhemmillä lakimuutoksilla. Kela toteaa lisäksi, että perusosa, joka sisältää muun muassa ravintomenoja, on sidottu kansaneläkeindeksiin.

Esityksessä on tuotu esiin, että lokakuusta 2002 vuoden 2015 loppuun asti 16 vuotta täyttäneille maksettiin ruokavaliokorvausta osana vammaisetusjärjestelmää gluteenittomasta ruokavaliosta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi. Ruokavaliokorvauksen lakkauttamisen yhtenä syynä oli

esityksen mukaan eri sairauksia sairastavien yhdenvertaisuus, koska keliakian lisäksi on muitakin sairauksia, joissa ruokavalion noudattaminen tai jonkin ruoka-aineen välttäminen on hoitomuotona välttämätöntä. Korvauksen lakkauttamisen yhteydessä todettiin, että vaikka keliakia ja esimerkiksi ruoka-aineallergiat eivät ole samanlaisia sairauksia, niin yhdenvertaisuuden näkökulmasta ei ole ongelmattonta, että vain yhtä sairautta sairastavat saavat korvausta ruokavalion noudattamiseksi.

Kelan näkemyksen mukaan edellä kuvatut yhdenvertaisuuteen liittyvät ongelmat ovat edelleen olemassa. Toisaalta yhdenvertaisuuden voidaan arvioida esityksen myötä myös lisääntyvän nykytilaan nähden keliakiaa sairastavien osalta, koska tällä hetkellä hyvinvointialueet myöntävät omaan harkintaansa perustuen täydentävää toimeentulotukea keliakiasta aiheutuviin ylimääräisiin ravintomenoihin ja hyvinvointialueilla voi olla keskenään erilaisia käytäntöjä keliakiasta aiheutuvien kustannusten korvaamisessa. Valtakunnallinen yhdenmukaisuus tulisi Kelan näkemyksen mukaan paremmin turvatuksi, jos keliakiasta aiheutuvaa taloudellista rasitusta korvattaisiin ehdotetulla tavalla osana perustoimeentulotukea.

Esityksessä todetaan, että ”ehdotettu laskennallinen 25 euron määrä toisaalta voisi mahdollisesti myös huonontaa taloudellista asemaa, jos joku olisi aiemmin saanut hyvinvointialueelta keliakian perusteella enemmän tukea kuin 25 euroa kuukaudessa. Ehdotus poistaisi keliakiasta aiheutuvien menojen huomioimisesta yksilöllisen ja tarpeen mukaisen määrän harkinnat.” Lisäksi esityksen mukaan ”toimeentulotukimenot kokonaisuudessaan lisääntyisivät kuitenkin jonkin verran edellä arvioitua vähemmän sen vuoksi, että keliakiaa ei enää korvattaisi hyvinvointialueiden toimeenpanemasta täydentävästä toimeentulotuesta kuten nykyisin on mahdollista.” Kelan näkemyksen mukaan ehdotettu säännös ei estäisi henkilöä hakemasta eikä hyvinvointialuetta myöntämästä täydentävää toimeentulotukea keliakiasta johtuviin ylimääräisiin ravintomenoihin. Ehdotus ei siten kokonaan poistaisi yksilölliseen tarpeeseen ja määrään liittyvää harkintaa hyvinvointialueiden myöntämän täydentävän toimeentulotuen osalta.

Vaikutusten arviointi

Kuten esityksessä on todettu, keliakian korvaaminen perustoimeentulotuesta vaatisi Kelassa tietojärjestelmien kehittämistyötä, jonka arvioidut kustannukset tulisivat olemaan yhteensä alle 30 000 euroa. Lisäksi perustoimeentulotuen jatkuvaluonteinen toimeenpanotyö lisääntyisi vähäiseksi arvioitavan määrän. Kelan näkemyksen mukaan esityksen voidaan arvioida lisäävän myös jonkin verran terveydenhuollon kustannuksia, koska ylimääräisten ravintomenojen huomioiminen edellyttäisi asianmukaista diagnoosia.

Muut toteuttamisvaihtoehdot

Kela pitää hyvänä sitä, että esityksessä mainittua vaihtoehtoista toteuttamistapaa, jossa hakijan olisi tullut esittää tositteita keliakian aiheuttamista ravintomenoista, ei lähdetty edistämään.

Lain voimaantulo

Esityksessä ehdotetaan, että laki tulee teknisiä muutoksia koskevilta osin voimaan 1.1.2025 ja keliakiasta aiheutuvien ylimääräisten ruokamenojen huomioon ottamista perustoimeentulotuessa koskevan säännöksen osalta 1.3.2025. Kela pitää ehdotettua voimaantuloajankohtaa hyvänä, eikä tarvittavien muutosten toteuttamiselle perustoimeentulotuen käsittelyjärjestelmään ole esteitä. Kela toivoo kuitenkin tarkennettavaksi lain voimaantulon osalta, että lakia sovelletaan hakemuksiin, jotka koskevat lain voimaantuloajankohtaa tai sitä myöhäisempää aikaa. Kelan näkemyksen mukaan siirtymäsäännös on tarpeellinen, koska valtaosa maaliskuuta koskevista hakemuksista on ratkaistava jo helmikuussa, eli ennen lain voimaantuloa.

Yhteenveto

Kela pitää hallituksen esitykseen kirjattua tavoitetta helpottaa keliakiaa sairastavien pienituloisten henkilöiden taloudellista tilannetta ymmärrettävänä. Kela kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että yhdenvertaisuuden näkökulmasta ei ole ongelmattonta, että ainoastaan keliakiaa sairastavat saisivat taloudellista tukea ruokavalion noudattamiseen.

Huomioitavien ylimääräisten ravintomenojen määrän osalta Kela ehdottaa, että euromäärä sidottaisiin kansaneläkeindeksiin.

Lisäksi Kela pitää tarpeellisena, että esitykseen otettaisiin siirtymäsäännös.

Teknisten muutosten osalta Kelalla ei ole lausuttavaa.

Hänninen Heli
Kansaneläkelaitos

Metsälaakso Jeetu
Kansaneläkelaitos